

Puristiski Drekin í tí føroyska málrúminum

REGIN EIKHÓLM

Tað føroyska málrúmið kunnu vit ímynda okkum sum eitt koordinatsystem við trimum aksum ella ásum. X – aksin umboðandi gerandismál, Y – aksin umboðandi skrivtmál og Z – aksin umboðandi føroyskt fakmál og hybridmál ella blandingmál. (Hybrid er grekst og merkir: orð gjørt av pørtum av øðrum málum). Hesi hybridord ella blanding-ord eru at finna í hópatali í øllum málum og eru avleidd av úttan í frá komandi málum og síðani samantvinnaði við eins egna mál ella eisini bara tikin inn í málið og fingið heimligt snið, staðbundna meining og úttalu.

Í hesum føroyska málrúminum búleikast tað føroyska móðurmálið, sum eftir mong hundrad ára samskipti við onnur mál hevur broytt og ment seg til tað vit í dag kenna sum føroyskt mál. Við uppskotinum hjá Sjørða Skaale um at formaliserað tað føroyska ABC'íð, kunnu vit eftirfylgjandi legalisera føroyska móðurmálið og har út frá menna eitt hóskaði føroyskt skrivtmál, ið munandi betur enn verandi skrivtmál endurspeglar tað føroyska málrúmið.

Útihýstu bóstavirnir c,q,w,x og z eru nógv brúktir í føroyskum. Bara í telefonbókini eru nøvnini ið byrja við einum av teimum um 1400 í tali. Síðani koma øll tey mongu nøvnini, sum hava ein ella fleiri av hesum bókstavum í navninum. Hesir bókstavir gera tað eisini møgult fyri okkum at samskipta internati-onalt, samstundis sum vit føla okkum á heimabana. Vit kunnu telva og rokna matematikk. Læra kemi, geometri, fysikk, biologi. Taka latínska heitir inn í málið har tað er ein fyrimunur, tað gera onnur. Um vit tosa um vísindamál, er hetta eitt must. Tónleikurin fær sín C-tóna. Vit kundu blivið við.

Sjørður vá á orminum

Líka síðani mál-broytingar-orrustuna í 1896 hevur málsurningurin verið politisk infiltreraður og tí sera torrgreiddur. Ikki minst eftir at tað fyrri umleið fimmti árum síðani av álvara kom ein snikjandi puristisk spilla í tað føroyska málið. Sum ein dreki hevur henda spilla flaksa runt í tí føroyska málrúminum og forpestað tað. Hóast lítil í vavi so hevur hesin puristiski Drekin hesi árin – við misskiltari nationalismu sum drívmeði - nærmast ótarnaður gartað runt í tí føroyska málrúminum og skambitið stóran part av vanliga føroyska málinum. Bert egin yngul verður góð-tikin. Sjálvt ABC'íð hevur hesin góði Dreki megna at

amputerað. Men eins og í Sjørðakvæðunum so hava vit nú fingið okkara egna Sjørða, sum er farin í víggið fyrri í fyrstu syftu at vinna okkara gamla føroyska "latínska alfabeti" uppreisn. Hetta er í tøkum tíma, tí puristarnir eru væl áleiðis at umgera tað føroyska málrúmið til eitt eittdimensionelt nýføroyskt eksperanto, við íslenskum undirteksti. Um vit bara lata standa til, so er tað farvæl til føroyskt gerandismál, - fakmál, - hybridmál (blanding-mál) og hartil hoyrandi skrivtmál. Men hetta má fyrri alt í verðini ikki henda.

Í dag hava vit haldgóð argumentir fyrri at tann einoygda puristiska leiðin er destruktiv, fremmandagerandi og sera óheppin fyrri málmenningina - bæði hjá børnum og vaksnum.

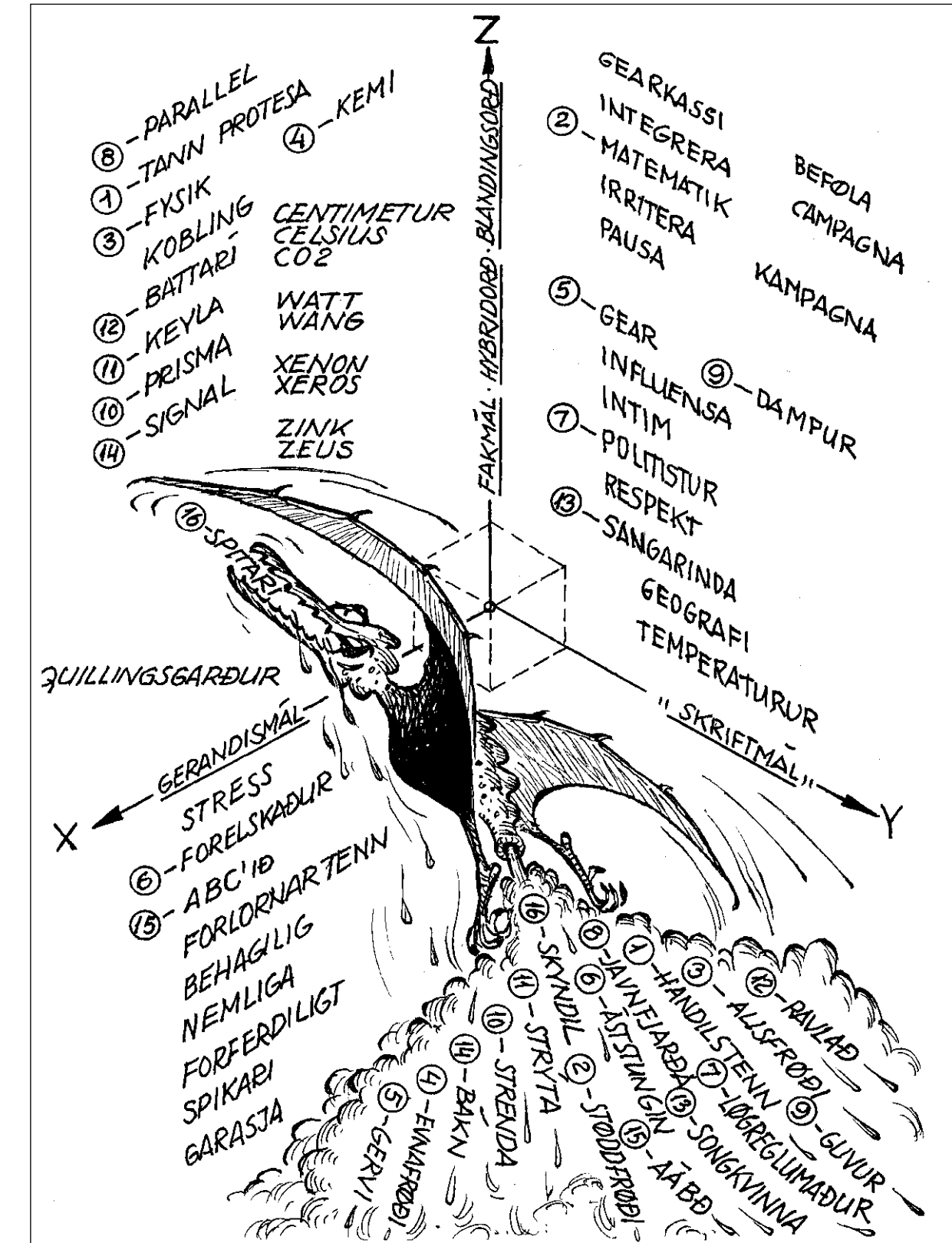
Málmenning, Jørgen Frost, professari

Í fyrilestri sum Jørgen Frost, professari við Oslo Universitet, helt hóskvöldið 03.09.09. fyrri fullsettum húsi í Norðurlandahúsinum, víst hann á, at allar vísindaligar kanningar geva samantfallandi ábending um, at børn, sum sleppa at spæla seg til málforleika og ikki verða beinleiðis rættaði upp á í tíð og ótíð, eru nógv betur fyrri í málmenningini enn tey børn, ið bliva beinleiðis rættaði. Eisini segði professarin, at málmenning gav best úrslit um innlæringin var process orienterað og ikki produkt orienterað.

Føroyskur málpolitikkur hesa sistu hálvu öldina er júst tað mótsatta av omanfyri nevnda. Tað er nærmast blivið til ein tjóðaritróttur málsliga at rætta upp á hvønn annan samstundis sum produkt orienterað innlæring er í hásætið. Gerandismálið (móðurmálið) verður miðvíst niðurbrotið frá fyrsta skúlagegi av, tá indoktriningin við reinsimálinum byrjar av álvara. Móðurmálið verður bókstaviliga tikið úr munninum á børnunum. Úrslitið er eisini hareftir. Foreldur, ommur og abbar skilja ikki reinsimálið hjá børnunum og PISA kanningin er eitt gevandi dømi um, at gongda puristiska leiðin - úttan fyrilit at umdoypa og rætta upp á fólk - er ikki gevandi. Fólk verða fremmandagjörð og ósikkur á sínum egna máli, og tá ruggar ikki rætt.

Matematikk, fysikk og kemi

Í mong hundrad ár hava vit í Føroyum brúkt vældefineraða altjóða terminologi so sum matematikk, fysikk, kemi og politi. (Bert fyrri at nevna fyra dømir) Hesi orðini bliva brúkt av øllum okkara grannum og fleiri hundrad milliónum fólki umframt tað at henda terminologiin verður brúkt í stórt sæð øllum teimum londum okkara ungdomur leitar sær til fyrri at

úbúgva seg. Undantakið er Ísland, ið við sínum 300.000 menniskjum brúkar stóðfrøði (stærðfræði), alisfrøði (eðlisfræði), evnafrøði (efnafræði) og lögregla (lögregla). Men hví í allari víðu verð skulu vit innføra eitt fremmand minoritetsmál, ið mest ongin kennir og tí meiri villeiðir enn upplýsir.

Hetta málsvansi við at innføra (substituera) íslenskt heldur enn at brúka okkar egna mál er eisini sera kostnaðarmikið. Sambært álitinum hjá Málstevnunevndini, Mál-mørk, frá 18. december 2007 skulu vit brúka 70 – 100 mill. kr. árliga til hesa indoktrining. Legaliserið heldur móðurmálið so kunnu vit spara nógv av hesum útreiðslunum, umframt at vit spara fólkið fyrri fordummandi babylonskan hurlivasa og málsligari óvissu.

Alle tiders, diskussión, oygjossus, celsius

Fyrr í summar komu tvær

bøkur út við málgranskar-unum Hjalmar P. Petersen og Jonathan Adams sum rithøv-undar. Bøkurnar eru ætlaðar enskalandi, ið ynskja at læra seg føroyskt. Heita á bókun-um er: Faroese, A Language Course for beginners Text-book og Grammar. Útgevri er Stjóðin. Tað sera áhuga-verda við hesum báðum bók-unum er, at teir ikki elta tað puristisku leiðina, men hinvegin megna at ganga sína egna leið og teir duga væl at taka vanligt livandi føroyskt mál við. Mong av hesum orðum høvdu puristarnir valt at kasta á reinsibálið, men her koma tey til heiðurs og æru, sum tað sær seg fyrri tey ið virða sítt móðurmál. Nøkur dømir: Adressa, alle tiders, ambulansi, automatisk, baggasja, bankakonto, battari, betala, billet, bilæt, boardingkort, café, celsius, diskussión, forstada, frisør, fyrs, internet, konvoluttur, kovboybuksur, lekkur, lesbiskur, lynlås, medisín, musikk-

instrument, neyðaggregat, oygjossus, psykologur, restaurati-on, room service, slett ikki, spesialitetur, telefonboks, universitet, weekend, øva v.fl.

Irritera, sangarinda, útvortis, politistur

Nú um dagarnar sá nýggi sponsk – føroysk skúlaorða-bók dagsins ljós. Ritstjórar eru Randi Meitil, cand. mag. og Birgit Rimmel, cand. mag. Útgevri er Orðabókagrunnurin. Ritstjórnir skriva, at tað er ein pedagogisk frekvensorðabók. Ein sera áhuga-verd bók á miðnámskúla stóði. Greið og lætt í uppseting við hópin av góðum føroyskum orðum í týðing frá sponskum máli: Chile, Mexico, baby, mascara, forelskaður, intim, frisyra, influensa, stress, betendilsí, infektión, kerlig fortvivlað, genera, irritera, idé, forføra, humor, elsk-verdigheit, interessa, reagara, succes, nemliga, champagna, kaka, sandwich, garasja, cool, integrera, behagilig, respekt,

perfekt, forferdilig, gratis, fysikk, kemi, metematikk, biologi, geografi, pausa fótballsspælari, guide, wc, inspirati-on, sangarinda, ideologi, politistur, insektgift, robottar, adressa, telex, spikari, gear, temperatur, kvik-silvur, elefantur, horisontal, vertikal, parallel, útvortis, ekstrem, virkuliga, bliva v. fl.

Ein stór tøkk til hesa báðar djørvu og dugnaligu cand. mag'arnir, ið her hava megnað at skriva á lættfátiligum kveikjandi føroykum máli, sum øll føla seg heima í, tí tað eru vit ikki forvand við.

Tað eru tekin í sól og mánað at tann puristiski drekin nú fær skert flog, og føroyska málið aftur vinnur sítt sjávsagda frælsi sum okkara virðiliga móðurmál, ið vit øll kunnu vera stolt av. Sjálvandi skulu vit hava málrøkt, men ikki dilettant-iska purismu.